

Rewolucja rosyjska

Spuścizna

Międzynarodowe echa rewolucji

pod redakcją **Michała Kuryłowicza**

Rewolucja rosyjska

Spuścizna

Międzynarodowe echa rewolucji

RDSJA

Wczoraj, dziś i jutro

Polityka – Kultura – Gospodarka – Religia

Pod redakcją Joachima Dieca, Anny Jach i Michała Kuryłowicza

Tom 22

Rewolucja rosyjska

Spuścizna

Międzynarodowe echa rewolucji

pod redakcją

Michała Kuryłowicza

Kraków

Copyright by individual authors, 2017

Recenzent
prof. dr hab. Grzegorz Mazur

Redakcja
Joanna Hańczkiewicz

Projekt okładki
Anna Słota

ISBN 978-83-7638-903-5

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych
i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Spis treści

I. Spuścizna rewolucji – wymiar regionalny

Rozdział 1

Michał Kuryłowicz

Stulecie rewolucji, czyli kilka słów o międzynarodowej karierze komunizmu 9

Rozdział 2

Jakub Potulski

Radziecka polityka narodowościowa jako źródło współczesnych konfliktów na obszarze byłego ZSRR 19

Rozdział 3

Anna Pająk

Polityka (nie)pamięci o sowieckiej przeszłości Gruzji w czasie prezydentury Micheila Saakaszwilego 47

Rozdział 4

Krystyna Gomółka

Federacja Rosyjska w narodowych strategiach bezpieczeństwa Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji 59

Rozdział 5

Łukasz Rabiasz

Polityka energetyczna Turkmenistanu wobec Rosji jako centralny element strategii emancypacji spod wpływów dawnego hegemonu 73

Rozdział 6

Jan Brodowski

<i>Państwa Grupy Wyszehradzkiej wobec Kaukazu Południowego</i>	85
--	----

II. Rewolucja rosyjska – rezonans międzynarodowy

Rozdział 7

Sebastian Szydłowski

<i>Wpływ rewolucji październikowej na stosunki rosyjsko-serbskie (radziecko-jugosłowiańskie)</i>	97
--	----

Rozdział 8

Michał Lubina

<i>Wpływ rewolucji październikowej na historię polityczną Azji Wschodniej i subkontynentu indyjskiego</i>	115
---	-----

Rozdział 9

Michał Lubina

<i>Spuścizna rewolucji rosyjskiej w Azji Południowo-Wschodniej</i>	133
--	-----

Bibliografia	151
--------------------	-----

Indeks nazwisk	163
----------------------	-----

Noty o autorach	169
-----------------------	-----

KRYSTYNA GOMÓŁKA
Politechnika Gdańska

Rozdział 4

Federacja Rosyjska w narodowych strategiach bezpieczeństwa Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji

Wstęp

Wśród piętnastu państw, które odzyskały niepodległość po rozpadzie ZSRR, znalazły się Armenia, Azerbejdżan i Gruzja. Najbardziej na wschód położonym państwem jest Republika Azerbejdżanu, granicząca z Federacją Rosyjską, Gruzją, Armenią, Iranem oraz Turcją. Republika Armenii to państwo o najmniejszej spośród trzech wymienionych powierzchni, graniczące z Azerbejdżanem, Gruzją, Iranem i Turcją. Trzecim państwem leżącym w regionie Kaukazu Południowego jest Gruzja, granicząca z Federacją Rosyjską, Azerbejdżanem, Turcją i Armenią (Kaczorowski, red., 2009, s. 22). Od odzyskania niepodległości bezpieczeństwo tych państw było wielokrotnie zagrożone. Przyczynił się do tego spór o Górski Karabach, będący powodem złych relacji Azerbejdżanu z Armenią. Bezpieczeństwo Gruzji osłabiły konflikty w Abchazji i Osetii Południowej. Wydarzenia te zmusiły państwa do szukania sprzymierzeńców dysponujących większymi środkami nacisku.

Naczelnym aktorem w regionie Kaukazu pozostaje Federacja Rosyjska, w bardziej lub mniej zawoalowany sposób uczestnicząca w konflik-

tach etnicznych oraz o odzyskanie monopolu w tranzycie ropy naftowej i gazu do państw Europy (*Rurociąg BTC będzie uruchomiony...*, 2006). Stosunki Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji ze strukturami euroatlantycznymi i europejskimi należą do istotnych czynników kształtujących politykę bezpieczeństwa tych państw, przez co wpływają na kształt ich kontaktów z Federacją Rosyjską. Celem pracy jest wskazanie miejsca i roli Rosji w systemie bezpieczeństwa Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji. Hipoteza pracy brzmi: stosunek Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji do Rosji był kreowany przez ewolucję uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych. Aby zweryfikować hipotezę, autorka sformułowała następujące pytania badawcze: 1. kiedy powstały teksty strategii bezpieczeństwa narodowego; 2. jakie czynniki określały bezpieczeństwo Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji; 3. jaka jest pozycja Federacji Rosyjskiej w strategiach trzech państw Kaukazu Południowego. W pracy zastosowano następujące metody badawcze: metodę porównawczą i analizy decyzyjnej. Praca powstała na podstawie dokumentów źródłowych, literatury przedmiotu i materiałów ze stron internetowych.

I. Bezpieczeństwo państw w strategiach

Najwcześniej tekst strategii bezpieczeństwa narodowego ogłosiła Gruzja. Pierwsza strategia została napisana w 2005 roku po rewolucji róż i sygnalizowała prozachodni kurs tego państwa w polityce zagranicznej, uosabiany przez Micheila Saakaszwilego (*National Security Concept*, 2005). Druga strategia została ogłoszona w 2008 roku po konflikcie rosyjsko-gruzińskim, który wywarł decydujący wpływ na jej treść (*Georgia's New Security Concept*, 2011; Gomółka, Borucińska-Dereszkiewicz, 2015, s. 65).

Pierwszą i jedyną strategię bezpieczeństwa narodowego Armenii przyjęto dopiero 26 stycznia 2007 roku (*Republic of Armenia. National Security...*, 2007). Cztery miesiące później, 23 maja 2007 roku, pierwszą strategię bezpieczeństwa narodowego ogłosił prezydent Azerbejdżanu – Ilham Alijev (*National Security Concept of the Republic of Azerbaijan*, 2007).

W pierwszej strategii gruzińskiej bezpieczeństwo związane ze wzmocnieniem obronności Gruzji zapewnić miała przebudowa sił

zbrojnych i obrony cywilnej zgodnie ze standardami NATO oraz stworzenie scentralizowanego systemu zarządzania kryzysowego. Zwiększyć bezpieczeństwo mogło rozwiązanie konfliktów według planu: Południowej Osetii zaproponowano autonomię w ramach Gruzji, negowano jej niepodległość i bliskie kontakty z Rosją. Władze Gruzji nie uznawały również niepodległości Abchazji i domagały się od przedstawicieli ONZ większego zaangażowania w utrzymanie pokoju w regionie. Gruzja w 2005 roku postrzegała NATO jako organizację zbiorowej obrony, zapewniającą bezpieczeństwo i stabilność na obszarze euroatlantyckim i Kaukazie. Swoją gotowość do współpracy z Organizacją Paktu Północnoatlantyckiego wyraziła udziałem w misjach w Kosowie i Afganistanie w ramach programu „Partnerstwo dla Pokoju”. Rolę OBWE tekst strategii określił jako istotną w procesie wycofania wojsk rosyjskich z terytorium Gruzji, monitorowania granic państwa, likwidacji kontrabandy i przestępczości. Unię Europejską strategia postrzegała jako przestrzeń pokoju i dobrobytu w Europie. Włączenie Gruzji w czerwcu 2004 roku do Europejskiej Polityki Sąsiedztwa umożliwiło jej intensyfikację politycznego dialogu, realizację Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa, gwarantowało środki pomocowe z programów Unii Europejskiej dla państw WNP (*Georgian Deputy Ministers...*, 2015). Za kluczowego partnera Gruzja w pierwszej i drugiej strategii uznała Stany Zjednoczone, udzielające jej pomocy w ramach programów edukacyjnych oraz w budowie sił zbrojnych, zwiększaniu zdolności operacyjnych i obronnych państwa. W stosunkach regionalnych najważniejszym partnerem była Ukraina, którą Gruzja wspierała w dialogu z Unią Europejską i NATO, oraz z którą współpracowała w ramach ONZ, OBWE, GUAM, BSEC i BLACKSEAFOR. Głównym partnerem gospodarczym Gruzji pozostawała Turcja. Sojusz ten umacniała dbałość o bezpieczeństwo biegnących przez terytorium Gruzji rurociągów: Baku–Tbilisi–Ceyhan oraz Baku–Tbilisi–Erzurum. Oba państwa podjęły współpracę na niwie militarnej. Turcja wyposażyla w sprzęt siły zbrojne Gruzji i szkoliła kadre dowódczą jej armii.

Tekst drugiej strategii bezpieczeństwa narodowego Gruzji uzupełniono sformułowaniem o konieczności wzmocnienia obrony państwa przed atakami militarnymi i cyberatakami z Rosji. Do priorytetów polityki bezpieczeństwa Gruzji zaliczono pokojowe zakończenie spo-

rów w oparciu o zasady prawa międzynarodowego oraz przywrócenie suwerenności na całym terytorium państwa. Więcej miejsca w tekście drugiej strategii poświęcono rozwojowi współpracy gospodarczej i politycznej Gruzji z Armenią i Azerbejdżanem, podkreślając wartość tej kooperacji dla wzrostu dobrobytu społeczeństw. Potwierdzono, że strategicznym partnerem Gruzji są Stany Zjednoczone, a partnerami regionalnymi Ukraina i Turcja. Więcej uwagi zwrócono na współpracę transportową i energetyczną z Kazachstanem, Turkmenistanem, Kirgistanem, Uzbekistanem i Tadżykistanem, której celem było ułatwienie swobodnego przepływu osób, towarów, usług i kapitału między państwami Azji i Europy (*Georgia: National Security Concept...*, 2012).

W tekście strategii bezpieczeństwa narodowego Armenii, odwołując się do historycznych relacji między narodami ormiańskim i rosyjskim, za strategicznego partnera uznano Federację Rosyjską, z którą łączyły Armenię bilateralna współpraca wojskowo-techniczna oraz członkostwo w WNP i Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, postrzegane jako gwarancja bezpieczeństwa regionalnego. W dokumencie podkreślono wieloletnie, przyjazne więzi między narodami, udział Rosji w mediacjach w sprawie Górskiego Karabachu oraz podpisanie rosyjsko-ormiańskiego traktatu o przyjaźni (Abrahamyan, 2015, s. 5).

Tekst strategii podkreślił globalną rolę Stanów Zjednoczonych, wskazał na możliwość podjęcia z mocarstwem współpracy w procesach demokratyzacji państwa i walki z międzynarodowym terroryzmem. Kooperację z USA przewidziano w ramach prac z NATO, z którym Armenia nawiązała dialog – również poprzez uczestnictwo w programie „Partnerstwo dla Pokoju”. OBWE strategia uznała za organizację promującą bezpieczeństwo. Podkreślono rolę Grupy Mińskiej OBWE w procesie utrzymania bezpieczeństwa oraz w rozwiązywaniu konfliktu w Górskim Karabachu. Poparcie dla wartości pokojowych, członkostwo w ONZ, uczestnictwo w pracach WTO, współpraca z Bankiem Światowym i Międzynarodowym Funduszem Walutowym mogły według strategii przyczynić się do zwiększenia efektywności reform gospodarczych w państwie. W tekście strategii odnotowano, że Armenia jest również członkiem założycielem WNP, bierze udział w programach gospodarczych, humanitarnych, politycznych i wojskowych, w działaniach na rzecz bezpieczeństwa granic, zwalczania międzynarodowego

terroryzmu, walki z przestępczością zorganizowaną, handlem narkotykami i nielegalną emigracją.

Członkostwo Armenii w Radzie Europy dokument uznął za dowód obecności państwa w europejskiej rodzinie i gwarancję realizacji praw oraz standardów wyznaczanych w regionie. Rozwój kontaktów z Unią Europejską według strategii był jednym z priorytetów polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa państwa. W dokumencie podkreślono, że udział Armenii w Europejskiej Polityce Sąsiedztwa służy jej długoterminowym interesom. Zabrakło jednak jednoznacznego sformułowania, że celem Armenii jest integracja ze strukturami europejskimi. Przewidziano natomiast rozwój kontaktów z Iranem i Gruzją, podkreślając, że przyczyniają się one do utrzymania stabilności gospodarczej w regionie. Pomimo różnic religijnych i ideologicznych Iran i Armenia zostały strategicznymi partnerami w regionie. Nie odnotowano sporów granicznych pomiędzy nimi, a prawa mniejszości ormiańskiej w Iranie były przestrzegane. Iran i Armenię łączyły kontakty handlowe i turystyczne. Szczególnie istotna była współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa energetycznego. Obaj partnerzy wybudowali gazociąg, którym płynie gaz z Iranu do Armenii, przystąpili do budowy dwóch elektrowni wodnych na rzece Araks oraz podpisali umowę o budowie kolei irańsko-armeńskiej. W ciągu dwóch pierwszych dekad XXI wieku wzrosły obroty handlowe między państwami (*The Armenia-Iran Relationship...*, 2013).

Wzrost bezpieczeństwa Armenii nastąpić miał przez udział w pracach nad zażegnaniem konfliktu o Górski Karabach, poprawę stosunków z Turcją oraz zaangażowanie w regionalnych przedsięwzięciach gospodarczych. W kontaktach z państwami Dalekiego Wschodu, Japonią i Chinami, Armenia ograniczyła się do współpracy kulturalnej i ekonomicznej.

W strategii Azerbejdżanu podkreślono, że państwo, aby promować politykę bezpieczeństwa, opowiedziało się za integralnością terytorialną przy zastosowaniu przepisów prawa międzynarodowego oraz uniwersalnych wartości europejskich. W sporze o Górski Karabach Azerbejdżan zobowiązał się respektować ustalenia Grupy Mińskiej OBWE oraz rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ z 1993 roku. W praktyce oczekiwano wycofania wojsk armeńskich z terytoriów okupowanych, przywrócenia władzy Azerbejdżanowi, nadania autonomii Górskiemu Karabachowi

oraz powrotu do ojczyzny przybyłych po zbrojnym zakończeniu konfliktu Ormian. Rząd Azerbejdżanu zobowiązał się do ścigania przypadków ludobójstwa, zbrodni wojennych popełnionych przez Azerów podczas wojny z Armenią.

W budowie wspólnego systemu bezpieczeństwa w Europie i regionie Kaukazu Republika Azerbejdżanu uznała za istotną współpracę ze strukturami euroatlantyckimi, w tym udział w programie „Partnerstwo dla Pokoju”. Narzędziem polityki bezpieczeństwa było zawieranie bilateralnych partnerstw z państwami NATO, które mogły się przyczynić do zreformowania sektora obronności. Zakładając konieczność pogłębienia stosunków z państwami Unii Europejskiej, Azerbejdżan nawiązał wieloaspektowe stosunki ze strukturami europejskimi. W ramach pomocy technicznej dla krajów WNP państwo objęto programem TACIS, umowami o Partnerstwie i Współpracy oraz Europejską Polityką Sąsiedztwa. Realizacja tej ostatniej przyczynić się miała do zapewnienia dywersyfikacji źródeł energii, tworzenia infrastruktury energetycznej, budowy dróg transportowych oraz promowania wartości europejskich w regionie. W treści strategii nie sformułowano postulatu o akcesji Azerbejdżanu do struktur Unii Europejskiej. W 2001 roku państwo przystąpiło do Rady Europy i Organizacji Konferencji Islamskiej oraz podpisało Europejską Konwencję Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (*Azerbaijan. Foreign Relations*). Swoją przynależność do organizacji międzynarodowych Azerbejdżan tłumaczył możliwością odgrywania roli pomostu między dwoma cywilizacjami i kulturami Wschodu i Zachodu. Poza regionem władze Azerbejdżanu interesowały się współpracą z USA, głównie w ramach NATO i ONZ, w zakresie zwalczania międzynarodowego terroryzmu, proliferacji broni masowego rażenia, nielegalnego handlu bronią i ludźmi. Zwiększenie bezpieczeństwa państwa zapewniać miały: dbałość o siły zbrojne, pokojowe współistnienie z innymi państwami, skuteczniejszy system ochrony granic, eliminacja nielegalnej migracji, współpraca z Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji i Międzynarodową Agencją Energii Atomowej. Wspierając walkę z terroryzmem, po 11 września 2001 roku Republika Azerbejdżanu stała się stroną międzynarodowych konwencji w sprawie zwalczania terroryzmu, uczestniczyła w operacjach pokojowych NATO w Kosowie, Afganistanie i Iraku. Od ONZ i OBWE domagała się peł-

niejszego zaangażowania w międzynarodową politykę obrony i większej skuteczności kontroli zbrojeń na terenach okupowanych przez Armenię (*Azerbaijan. Foreign Relations*).

Współpraca Azerbejdżanu z państwami WNP odbywała się na zasadach bilateralnej kooperacji. Jego udział w GUAM wiązał się również z podjęciem wspólnych prób rozwiązania konfliktów na terytoriach państw członkowskich.

Realizując wielowymiarową, zrównoważoną strategię polityki bezpieczeństwa, Azerbejdżan nawiązał stosunki z wieloma partnerami na zasadach prawa międzynarodowego. Za gwarantów stabilnej sytuacji w regionie uznał Turcję i Gruzję, z którymi łączyły go projekty gospodarcze, transportowe i energetyczne. Za nimi ulokowały się Ukraina i Mołdawia, z którymi podjął wielostronną współpracę. Za ważny element bezpieczeństwa regionalnego uznano stosunki z Rosją.

II. Rosja w strategiach Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji

Teksty strategii bezpieczeństwa narodowego, określając kierunek polityki zagranicznej poszczególnych państw, wskazywały potencjalnych wrogów i sojuszników. W tekście pierwszej strategii gruzińskiej z 2005 roku niektóre przejawy polityki Federacji Rosyjskiej uznano za zagrożenie bezpieczeństwa państwa. Należały do nich: naruszenie integralności terytorialnej państwa przez ruchy separatystyczne w Abchazji i Południowej Osetii, brak dostatecznej kontroli granic sprzyjający rozwojowi kontrabandy i grup terrorystycznych, przenoszenie konfliktów z udziałem Federacji Rosyjskiej z sąsiednich państw, interwencja militarna Rosji na terenie Gruzji (choć w 2005 roku prawdopodobieństwo określono jako niskie), działania międzynarodowych grup terrorystycznych w sąsiednich krajach, kontrabanda i międzynarodowa przestępczość zorganizowana w Południowej Osetii i Abchazji, rosyjskie bazy wojskowe na terytorium Gruzji, będące zagrożeniem dla bezpieczeństwa narodowego (*National Security Concept of Georgia*, 2005; Janicki, 2009, s. 189).

W tekście drugiej strategii bezpieczeństwa narodowego działania Federacji Rosyjskiej zostały określone jako wrogie i zagrażające bezpie-

czeństwu państwa. Chodziło tu o zajęcie gruzińskich terytoriów przez Rosję oraz jej militarne działania przeprowadzone z obszarów okupowanych (Machaidze, 2011). W dokumencie przypomniano, że Gruzja od początku XX wieku była ofiarą rosyjskiej agresji i siedemdziesięcioletniej okupacji. Od 1991 roku Federacja Rosyjska wspierała ruchy separatystyczne i uczestniczyła w zbrojnych konfrontacjach, a w sierpniu 2008 roku naruszyła suwerenność i terytorialną integralność Gruzji. Próbując zalegalizować militarną agresję, rząd rosyjski zignorował zasady prawa międzynarodowego oraz warunki porozumienia o zawieszeniu broni z 12 sierpnia 2008 roku, uznał niepodległość Abchazji i Południowej Osetii – tym samym stał się jawnym wrogiem Gruzji (Machaidze, 2011). W tekście drugiej strategii podkreślono, że od 1990 do 2008 roku około 261 tys. Gruzinów opuściło swoje domostwa w Abchazji i Osetii Południowej, a ich miejsce zajęli obywatele Rosji. Gruzja sprzeciwiła się rosyjskiej polityce oraz poparła rozwój tożsamości etnicznej i kulturowej narodów Abchazji i Południowej Osetii (Janicki, 2009, s. 188). W strategii podkreślono, że brak skutecznej kontroli nad tymi terenami pogarszał bezpieczeństwo w regionie, przyczyniał się do wzrostu przestępczości zorganizowanej, sprzyjał działaniom niezgodnym z prawem, tj. handlowi ludźmi, bronią i narkotykami. Zasugerowano, że poczynania te pośrednio zmierzały do zwrotu w polityce zagranicznej Gruzji w kierunku wschodnim, likwidacji demokratycznych przemian w państwie, jak również przeciwdziałały przystąpieniu jej do Unii Europejskiej i NATO. Zwolenników dla swoich zamierzeń Gruzja szukała wśród państw Azji Centralnej: Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu, zakładając, że mogłyby się one stać jej sojusznikiem w polityce i sprzeciwić się niektórym działaniom Federacji Rosyjskiej (Machaidze, 2011).

Zupełnie inaczej Federację Rosyjską przedstawiła strategia bezpieczeństwa narodowego Armenii. Obawa przed użyciem siły militarnej przez Azerbejdżan w konflikcie o Górski Karabach, możliwość blokady szlaków handlowych i gospodarczych przez Azerbejdżan i Turcję zmusiły Armenię do poszukiwania silniejszych sojuszników. Bezpieczeństwu Armenii zagrażały ponadto: konflikty etniczne w sąsiednich państwach mogące prowadzić do przerw w dostawie surowców, terroryzm i przestępczość transgraniczna, obawy o niezależność energetyczną państwa,

możliwość izolacji Armenii przy realizacji projektów regionalnych, wreszcie niedoprecyzowanie przepisów Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, pozwalających na udział w konfliktach zbrojnych państw członkowskich (*Republic of Armenia. National Security...*, 2007).

W tekście strategii Armenii podkreślono szczególne znaczenie partnerstwa z Federacją Rosyjską. Podstawami strategicznego partnerstwa między państwami są „Traktat o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy” oraz deklaracja polityczna. Układ ten podpisali w sierpniu 1997 roku w Moskwie prezydenci Borys Jelcyn i Lewon Ter-Petrosjan. W dokumencie stwierdzono, że strony będą działać na rzecz pogłębiania dwustronnej integracji gospodarczej i stworzenia wspólnej przestrzeni ekonomicznej. Zadeklarowano kooperację w dziedzinie polityki, gospodarki, wojskowości, nauki, kultury, współdziałanie w obronie suwerenności i bezpieczeństwa obu państw. W układzie zawarto klauzulę o pomocy w przypadku ataku lub zagrożenia militarnego jednego z sygnatariuszy przez państwo trzecie. Postanowiono o kontynuacji współpracy przy ochronie granicy armeńsko-tureckiej i armeńsko-irańskiej. Układ podpisano na 25 lat (Cichocki, 1997, s. 6). Pomoc Rosji uznano za szczególnie cenną w konflikcie o Górski Karabach, ponieważ wobec blokady gospodarczej nałożonej na Armenię przez Azerbejdżan i Turcję oraz zerwania stosunków dyplomatycznych z tymi krajami pomogła jej przetrwać (Stępniewski, 2011, s. 88).

Rewanżując się Rosji, Armenia przekazała Gazpromowi w użytkowanie wybudowany w 2007 roku na jej terytorium fragment gazociągu. Na mocy dwustronnych porozumień obywatele Armenii mogli emigrować do Federacji Rosyjskiej, osiedlać się tam i legalnie podejmować zatrudnienie. Ten ostatni aspekt wzmocniła polityka wspólnego rynku pracy w ramach Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Do tej organizacji Armenia przystąpiła we wrześniu 2013 roku, co pogłębiło jej relacje handlowe z Federacją Rosyjską (Jarosiewicz, Fischer, 2015, s. 14).

Pomimo oświadczenia złożonego w październiku 2013 roku na sesji Rady Europy przez prezydenta Armenii Serża Sarkisjana, które potwierdzało zainteresowanie umową o stowarzyszeniu, Armenia podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie w listopadzie 2013 roku wycofała się z zobowiązań. W kilka dni później doszło do kolejnego

zacieśnienia kontaktów gospodarczych z Federacją Rosyjską w postaci zawarcia nowej umowy na dostawy gazu po obniżonych o $\frac{1}{3}$ cenach, podporządkowania sektora gazowego w Armenii Gazpromowi, likwidacji ceł na rosyjskie diamenty (Kublik, 2013).

Strategia Armenii uznała, iż rosyjska obecność wojskowa na Kaukazie jest istotnym czynnikiem zachowania równowagi politycznej i militarnej w regionie. Stosunki z Federacją Rosyjską uznano za priorytetowe ze względu na Ormian mieszkających i pracujących w Rosji. Na drugim miejscu w strategii zapisano współpracę z NATO, zaangażowanie w pracę OBWE w wymiarze polityczno-wojskowym, gospodarczym, środowiskowym oraz udział w pracach regionalnych i międzynarodowych organizacji, w kompetencjach których leży kontrola zbrojeń.

W sierpniu 2011 roku został podpisany traktat rosyjsko-armeński przedłużający dzierżawę bazy w Giumri do 2044 roku (*Armenia zacieśnia współpracę...*, 2014). Oznaczało to, że pobyt wojsk strategicznego sojusznika zwiększy siłę militarną państwa w konflikcie o Górski Karabach z Azerbejdżanem. Wprawdzie rząd rosyjski zadeklarował brak zaangażowania w konflikt zbrojny z udziałem Armenii, ale deklaracji tej nie można przyjąć za pewnik. Ponadto analiza rozmieszczenia geograficznego wojsk rosyjskich w Armenii wykazała, iż lokalizacji nie wybrano przypadkowo. Baza Giumri znajduje się blisko granicy z Turcją, a brak relacji między państwami nie wyklucza ewentualnego starcia zbrojnego z tureckim sąsiadem. Kolejną korzyścią dla Armenii wynikającą z sojuszu z Rosją jest otrzymanie dostaw rosyjskiego sprzętu po preferencyjnych cenach, a nawet za darmo. Spore ilości uzbrojenia, w tym czołgów i transporterów opancerzonych, które Rosjanie przekazywali Armenii, zostały rozlokowane na terenie Górskiego Karabachu, co zwiększyło jej potencjał i zniechęciło Azerbejdżan do ataków zbrojnych (Markarov, Galstyan, Hayrapetyan, 2016, s. 33).

W narodowej strategii Azerbejdżanu, wymieniając zagrożenia bezpieczeństwa państwa, wskazano raczej na problemy – bez ujawniania źródeł ich pochodzenia. Za zagrożenia uznano: utratę niepodległości, suwerenności, integralności terytorialnej Azerbejdżanu, działania przeciwko praworządności i ochronie praw człowieka, polityczne roszczenia separatystów, terroryzm i rozpowszechnianie broni masowego rażenia w regionie, konflikty religijne, przestępczość zorganizowaną, zakłóce-

nia w infrastrukturze energetycznej Azerbejdżanu, zależność polityczną, wojskową i gospodarczą państwa (*National Security Concept of the Republic of Azerbaijan*, 2007).

W tekście strategii bezpieczeństwa Federacja Rosyjska pojawia się przy charakterystyce współpracy w ramach organizacji międzynarodowych: Organizacji Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego i Wspólnoty Niepodległych Państw. W rozdziale o stosunkach bilateralnych z partnerami regionu sformułowane zostały ogólne zasady współpracy, które odnoszą się również do kooperacji z Federacją Rosyjską, nawiązanej na zasadach prawa międzynarodowego, tj. poszanowania suwerenności i integralności terytorialnej, nienaruszalności granic i nieingerencji w sprawy wewnętrzne. W rozdziale o relacjach z państwami sąsiadami zapisano, że stosunki z Federacją Rosyjską stanowią ważny czynnik stabilności regionalnej. Republika Azerbejdżanu angażuje się w realizację tego partnerstwa zarówno w wymiarze wielostronnym, jak i bilateralnym. Współpracuje z Rosją w zakresie politycznym, gospodarczym i społecznym w ramach WNP oraz w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. Azerbejdżan jest zainteresowany utrzymaniem pokojowych stosunków z państwami regionu Morza Kaspijskiego. Ma to szczególne znaczenie ze względu na przebiegający tędy rurociąg Baku–Noworosyjsk i bezpieczeństwo ekonomiczne obu partnerów (Cherniavskiy, 2010, s. 2).

Zakończenie

Rola Federacji Rosyjskiej w strategiach bezpieczeństwa narodowego została nakreślona w czterech dokumentach. Gruzja ogłosiła dwie strategie bezpieczeństwa narodowego. Pierwsza z nich została napisana w 2005, druga w 2011 roku, po wojnie gruzińsko-rosyjskiej. Po jednej strategii sformułowały Armenia i Azerbejdżan, które ogłosiły je w 2007 roku. W tekście pierwszej i drugiej strategii Gruzja swoje bezpieczeństwo wiązała ze Stanami Zjednoczonymi, wybierając je jako strategicznego partnera. Niektóre działania Federacji Rosyjskiej uznano za zagrożenie bezpieczeństwa państwa: ruchy separatystyczne w Abchazji i Południowej Osetii, przenoszenie konfliktów z udziałem Rosji,

istnienie rosyjskich baz wojskowych na terytorium Gruzji. Interwencję militarną Rosji na terenie Gruzji w 2005 roku określono jako mało prawdopodobną. W drugiej strategii po wojnie z 2008 roku Rosja została określona jako jawny wróg, a jej działania uznano za zagrażające bezpieczeństwu państwa. Inaczej rolę Rosji ukazano w strategii Armenii. Historyczne relacje między narodami ormiańskim i rosyjskim były podstawą uznania Federacji Rosyjskiej za strategicznego partnera, z którym łączyły Armenię bilateralna współpraca wojskowa oraz członkostwo w WNP i Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, postrzegane jako gwarancja bezpieczeństwa regionalnego. W narodowej strategii Azerbejdżanu, wymieniając zagrożenia bezpieczeństwa państwa, nie określono źródeł ich pochodzenia. O Rosji pisano jedynie w rozdziale o relacjach z sąsiadami. Podkreślono wówczas, że stosunki z Federacją Rosyjską stanowią ważny czynnik stabilności regionalnej. Azerbejdżan współpracuje z Rosją w ramach układu bilateralnego oraz wielostronnego na płaszczyznach: politycznej, gospodarczej i społecznej.

The Russian Federation in the National Security Strategies of Armenia, Azerbaijan and Georgia

In the second decade after regaining independence, Georgia, Armenia and Azerbaijan announced their national security strategies. The documents of these countries indicated security threats such as the fear for their sovereignty and state independence, ethnic conflicts, the development of contraband and organized crime, economic dependence and deterioration of the natural environment. The foreign policy pursued by these countries and the actions undertaken were aimed at ensuring their security. The aim of the article is to show Russia's place in the security system of Armenia, Azerbaijan and Georgia. The Russian Federation is for Armenia the guarantee of the security of its borders and its strategic partner. In Georgia's first national security strategy, there was no explicitly stated threat from Russia. It was only in the text of the second strategy, adopted after the war in 2008, that fears against Russian aggression were clearly outlined. Georgia was seeking allies in close relations with the US. In the national security strategy of Azerbaijan, little attention has been given to Russia. Regarding the border countries, the document declares the maintenance of a peaceful neighborhood. Azerbaijan insists that the South Caucasus region be free from atomic weapons, opposes the illegal transport of weapons and military equipment to that region and advocates the demilitarization of the Caspian Sea Region.

Российская Федерация в стратегиях национальной безопасности Армении, Азербайджана и Грузии

Во второй декаде после получения независимости Грузия, Армения и Азербайджан создали стратегии национальной безопасности. В документах трёх государств были показаны угрозы безопасности: опасение за суверенитет и независимость государств, угроза этнических конфликтов, развитие контрабанды и организованной преступности, экономическая зависимость, а также ухудшение состояния окружающей среды. Проводимая государствами внешняя политика и предпринимаемые действия были направлены, в частности, на обеспечение безопасности. Целью статьи является показание места России в системе безопасности Армении, Азербайджана и Грузии в стратегиях этих государств. Для Армении Российская Федерация является гарантом безопасности её границ и стратегическим партнёром. В первой стратегии национальной безопасности Грузии не подчеркивалась очевидная угроза со стороны России. Зато в тексте второй стратегии, принятой после войны 2008 г., были обозначены реальные опасения перед российской агрессией. Грузия искала союзников в тесных контактах с США. В стратегии национальной безопасности Азербайджана России посвящено совсем немного внимания. Этот документ провозглашает мирное соседство с приграничными государствами. Азербайджан требует также, чтобы в районе Южного Кавказа не было атомного оружия, препятствует нелегальному транспорту оружия и военного оборудования, а также поддерживает демилитаризацию Каспийского Моря.

Rewolucja rosyjska

Spółcizna

Międzynarodowe echa rewolucji

Lenin, a w ślad za nim partia komunistyczna tuż po zdobyciu władzy operowali równocześnie dwoma odrębnymi dyskursami rewolucyjnymi. O ile w Europie Zachodniej proletariat miał niszczyć stare struktury państw narodowych, o tyle na Wschodzie rewolucja miała przynieść zrazu wyzwolenie narodowe spod ucisku kolonizatorów. Ten drugi dyskurs, antyimperialny i pronarodowy zarazem, okazał się zdecydowanie płodniejszy. Umożliwił on wykreowanie rozwiązań wobec własnego, rosyjskiego Wschodu (np. odgórne utworzenie republik narodowych w Azji Centralnej), stał się również potężnym orężem w rękach komunistów w obliczu upadku świata kolonialnego. (...)

Dalekosiężne konsekwencje (...) flirtu radzieckiego socjalizmu z nacjonalizmem są przedmiotem analizy w niniejszej pracy. Autorzy zmagają się zarówno z sednem radzieckiej etnopolityki, z regionalnymi skutkami jej odrzucenia po 1991 roku, jak i z obliczem międzynarodowym sprzężenia komunizmu i myśli narodowej.

Z wprowadzenia

www.akademicka.pl

